

Iskusstvo. [Culture of the PRC. The Art]. Pekin.

5. Martynenko, O. V. (2015). *Teoriya i metodika raboty s detskim khoreograficheskim kolektivom: doshkol'nyy vozrast: [uchebnoye posobiye]*. [Theory and methodology of work with children's choreographic team: preschool age: [textbook]. Berdyansk.

6. Rozvitok *khudozhestvenno-esteticheskogo mirovozzreniya budushchikh uchiteley khoreografii na osnove integrativnogo podkhoda: kolektivnaya monografiya*. (2015). [Development of the artistic and aesthetic outlook of future choreography teachers on the basis of the integrative approach: a collective monograph]. Berdyansk.

7. Chernyshova, A. M. *Model profesynno-pedahohichnoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do vykladannya khoreografii*. [Model of pedagogical training of future primary school teachers for teaching choreography] // Visnyk Zhytomyr's'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. <http://eprints.zu.edu.ua/24937/1/31.pdf>

8. Shabalov, M. P. (2015). *Osnovy kul'turnoy politiki Kitaya*. [Fundamentals of China's Cultural Policy]. [Yelektroniy resurs]. – Rezhim dostupa: // <http://sec.chgik.ru/osnovyi-kulturnoy-politiki-kitaya-2/>

9. Sharikov, D. *Iskusstvedcheskaja nauka khoreologiya kak fenomen khudozhestvennoy kul'tury*. [Choreology as a phenomenon of artistic culture] // – Rezhim dostupa: // <http://www.gup.ru/newumk/manuals/AFHome/DancDept/tmetko/Shilnexp.ed14.pdf>. – Nazvaniye s ekrana.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧЖАН ЮЙ – аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: національні традиції хореографічного мистецтва, викладання народного і класичного танцю.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZHANG YU – post-graduate student of the chair of musical art and choreography of the Southern Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky.

Circle of research interests: national traditions of choreographic art, folk and classical dance teaching.

*Дата надходження рукопису 12. 12. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор О. А. Біда*

УДК 37.03:78+37.013.77

ШАТАЙЛО Наталія Вікторівна – аспірант Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського, методист науково-методичної лабораторії творчого розвитку особистості кафедри суспільно-гуманітарної освіти Одеського обласного інституту удосконалення вчителів e-mail: nvodesa@gmail.com

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ОБРАЗОТВОРЕННЯ» У КОНТЕКСТІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В арсеналі сучасної мистецької освіти налічується безліч можливостей щодо розвитку художньо-образної сфери особистості. Доцільність застосування спектру мистецько-педагогічних досліджень пов'язана з динамічними змінами в економічній, соціальній, освітній, культурній сферах.

Освітньою стратегією, що переважає сьогодні в усьому світі, є стратегія формування творчої індивідуальності, спрямована на реалізацію потенційних можливостей кожного учня, його образної сфери як атрибута духовності, основи самовираження і самореалізації. Тому, чим ефективніше розвивається художньо-образна сфера окремої особистості, тим більш динамічно і поступально здійснюється

еволюція суспільного життя в цілому.

Соціальна значущість та актуальність проблеми розвитку художньо-образної сфери особистості продикували необхідність визначення сутності поняття «образотворення» у контексті мистецької освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В даний час досить повно вивчені загальні теоретичні засади проблеми психології творчості (І. Біла, Д. Богоявленська, Л. Виготський, Є. Ільїн, І. Малахова, Я. Пономарьов, В. Роменець, Л. Срмолаєва-Томіна, С. Яланська); питання загальних і спеціальних здібностей (В. Зінченко, О. Ковальов, М. Ростовцев, О. Терентьев); специфіка різних видів творчої діяльності та обдарованості (Н. Лейтес, О. Матюшкін, А. Мелік-Пашаєв, В. Моляко,

О. Музика, В. Рибалка). У галузі мистецької психології зміст досліджень присвячено музично-слуховим художньо-образним уявленням (Л. Благонядьжина, Л. Бочкар'єв, М. Старчеус, Б. Теплов, Т. Траверсе). Розгляду музично-слухових уявлень в контексті сприйняття музики присвячено роботи С. Беляєвої-Екземплярської, А. Готсдинера, Р. Тельчарової. У зв'язку із вивченням процесів пам'яті й мислення художньо-образні уявлення висвітлюються в працях С. Волкова, В. Петрушина, А. Сохора, Н. Суислової. Окремі аспекти музично-слухових уявлень вивчалися музикознавцями Б. Асаф'євим, М. Бонфельдом, Ю. Кремльовим, В. Медушевським, Б. Яворським.

Дослідженню окремих параметрів, критеріїв, форм прояву та характеристик художньо-образного мислення присвячені праці вчених Б. Ананьєва, Р. Арнхейма, Л. Виготського, О. Костюка, В. Кузіна, О. Леонт'єва, Ю. Лотмана, В. Роменця, С. Рубінштейна. Науковці висвітлювали означену проблематику на стику психологічної науки й філософії, естетики, теорії мистецтва, педагогіки. Вони вивчали процеси розвитку різноманітних аспектів мислення та розробляли ефективні методики його діагностики.

Методологію розвитку художньо-образного мислення, художньо-творчих здібностей, процесу сприймання та інтерпретації творів мистецтва розкрито в працях Е. Абдуліна, Ю. Алієва, О. Апраксіної, Н. Батюк, Л. Безбородової, Н. Ветлугіної, Н. Гродзенської, А. Козир, О. Колянової, О. Комаровської, Н. Лисіної, Л. Масол, Н. Миропольської, Г. Падалки, О. Просіної, О. Ростовського, О. Рудницької, Л. Хлебникової, Л. Шрагіної, С. Шипа, О. Щолокової, Н. Яковлевої.

Мета статті – аналіз наукових поглядів щодо проблеми розвитку образної сфери особистості та можливостей мистецтва у здійсненні процесу образотворення. Обґрунтування означених поглядів та можливостей для визначення сутності поняття «образотворення» в контексті мистецької освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як показує аналіз наукових джерел, в сучасних дослідженнях відсутнє чітко сформульоване визначення сутності поняття «образотворення»; не визначено структуру образотворення та її компонентний склад; не досліджені особливості формування умінь образотворення засобами мистецтва; не опрацьовано методику цього процесу.

Здійснення аналізу теоретичних праць з культурології, психології, мистецтвознавства,

загальної та мистецької педагогіки спонукало до пошуків ключових моментів у тлумаченні поняття «образотворення». Досліджуючи сутність даного комплексного поняття ми з'ясували, що його основу складають психічні процеси, які водночас є першоджерелом художньо-образного мислення (пам'ять, увага, уява, уявлення).

Розглянемо детальніше вищезазначені психічні процеси, які детермінують процес образотворення. Як відомо, їх взаємозв'язок та взаємопроникнення є настільки природним і очевидним, що досить часто не дає можливості встановлення розмежування між певними психічними процесами (наприклад між уявою та образним мисленням) [1].

Варто відзначити, що окремі дослідники досить часто вживали як тотожні поняття «уява» і «фантазія». У психологічному тлумачному словнику уяву подано як «психічну діяльність, яка полягає у створенні думками образів та ситуацій, що ніколи в цілому не сприймалися людиною в дійсності» [11, с. 560].

М. Смульсон звертає увагу на доповнення образного мислення уявою, яка стає основою людської творчості, розглядаючи її як засіб виходу людини за межі реального світу, своєрідну «машину часу» [9, с. 315–317].

Пов'язує уяву з діяльністю, перетворенням людиною дійсності Т. Кириленко. Науковець наголошує, що уява, як психічний процес, передбачає певне абстрагування, відліт від дійсності, щоб потім глибше в неї проникнути з метою освоєння через ланцюг практичних дій, через працю [4]. Уяву як поштовх минулого досвіду, описує С. Рубінштейн, трактуючи її як «перетворення даного й народження на цій основі нових образів, які є і продуктами творчої діяльності людини, і прообразами для неї» [10, с. 345].

Продовження даної думки знаходимо у працях Л. Шрагіної. Вчена окреслює уяву, як основу творчості людини, особливістю якої є здатність оперувати образами, що дозволяє «перестрибувати» через недостатньо зрозумілі етапи мислення й уявити кінцевий результат. Авторка зазначає, що образи формуються не лише шляхом перекомбінування елементів наявних у пам'яті уявлень, а й шляхом їхнього переосмислення, наповнення новим значенням змістом. Така діяльність вимагає оцінювання, відбору, узагальнення. Відтак, мислення розглядається як певна програма, що обумовлює протікання процесів уяви.

Уява й мислення взаємозалежні й взаємообумовлюють одне одного в процесі

пізнання. Уява стає видом діяльності, що формує нові поняття, тобто сприяє переходу від чуттєвого до раціонального, насамперед, від уявлення до поняття. Цей перехід супроводжується перетворенням конкретного чуттєвого образу [5].

Роль уяви в процесі творчого пізнання можна визначити як один зі способів використання наявних у людини знань для отримання нових, як перенесення знань із однієї галузі в іншу, властивості якої слід вивчити для вирішення пізнавальних завдань. Мислення у формуванні образів уяви відіграє чільну роль, оскільки відображає найістотніші, найзакономірніші та найзагальніші зв'язки дійсності. Саме ці особливості уяви – здатність оперувати образами й трансформувати їх за умов браку повної інформації – дають підставу вважати її психологічною основою людської творчості.

Безперечно, уяву неможливо штучно ізолювати від решти психічних процесів, явищ. Уява тісно переплітається з пам'яттю, мисленням, сприйманням, відчуттям. Так С. Рубінштейн, окреслюючи їх взаємодію, відмітив, що повноцінне функціонування психіки розпочинається з останніх двох процесів, які є основою спостереження, котре, в свою чергу, постачає уяву так званим будівельним матеріалом у вигляді вражень.

Досліджуючи взаємодію фантазії та сприймання, В. Роменець стверджує, що для процесу сприймання недостатньо лише впливу на органи чуття та появи враження. Сприймання є завжди суб'єктивним (правдиво відтворює дійсність або викривлює її) і пов'язане з досвідом людини. Вчений наводить приклад з повсякденного життя, коли при зустрічі знайомого ми пов'язуємо його образ зі згадуваною ситуацією з минулого, а наша уява вже малює його майбутні ймовірні вчинки. «Доповнення до образу, який сприймається, уявлень, пам'яті є вже синтез, нерідко творчий» [11, с. 133].

Про неминучий взаємовплив та взаємопроникнення процесів уяви та образної пам'яті згадує С. Рубінштейн. Вчений зазначає, що наші спогади не є точним відтворенням подій – з плином часу вони піддаються корекції уяви. Зв'язок між ними полягає в тому, що уява базується на минулому досвіді, а образна пам'ять певною мірою видозмінює відтворюване.

Сутність поняття «образотворення», на нашу думку, також становить сукупність сприйняття, уяви, фантазії, особистісних властивостей (динамізм, творча спрямованість, творча активність, самостійність) та якісних характеристик процесу мислення (дивергентність,

конвергентність, швидкість, гнучкість, оригінальність мислення, широта категоризації, чутливість до проблеми, вміння абстрагуватися, синтезувати, перегрупувати ідеї), які реалізуються у творчій діяльності особистості. Образотворення можна трактувати як універсальну здатність до творчості, необхідну в будь-якій сфері діяльності особистості. Образотворення проявляється і розвивається в процесі творчої діяльності людини, особливо якщо така діяльність стає професійною та пов'язана з мистецтвом.

У тлумаченні процесу пізнання мистецтва, як взаємодії сприймання, оцінювання і творення, підтримуємо наукову позицію Г. Падалки, яка інтерпретує дане поняття як узагальнююче, як процес і результат усвідомлення тих значень, що притаманні мистецтву, а також відображення дійсності в образно-художньому мисленні і творчій діяльності. Навчальне художнє пізнання – це взаємодія суб'єкта (учня) і об'єкта (художнього твору), спрямована на досягнення нового знання про мистецтво [7].

Розглядаючи процес сприймання мистецтва, як основи образотворення, приєднуємось до думки Л. Виготського про взаємозв'язок сприйняття з почуттями та уявою людини, які є основою естетичної реакції [3].

Невід'ємною складовою процесу образотворення особистості вважаємо творення мистецтва, яке Г. Падалка тлумачить як процес і результат винайдення нового, того, чого раніше не було в мистецтві. Вчена наголошує, що навчальна творчість передбачає досягнення мистецьких результатів, які є новими для учня і не обов'язково містять об'єктивну новизну [7].

Суттєвим у здійсненні процесу пізнання мистецтва (є оцінювання творів мистецтва, яке Г. Падалка вважає своєрідним «каталізатором» процесуального розгортання мистецького навчання. Оцінні судження щодо мистецьких творів є основою сформованої системи естетичних та світоглядних орієнтирів особистості, Покладені в основу навчання мистецтва оцінні судження сприяють розвитку як спеціальних мистецьких здібностей, так і психічних процесів: відчуття, пам'яті, сприйняття, мислення, уяви [7].

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури щодо психічних процесів, пов'язаних з образною сферою особистості та впливу мистецтва на цю сферу ми пропонуємо власне визначення даного поняття як різнобічного,

інтегрованого, багатокomпонентного цілісного особистісно-розвивального процесу. Основу даного процесу складають психічні процеси як першоджерело художньо-образного мислення (пам'ять, уява, увлєння). Суттєвого значення у змісті поняття «образотворення» набуває процес пізнання мистецтва як взаємодія сприймання, оцінювання і творення. В свою чергу така взаємодія є процесом і результатом усвідомлення притаманних мистецтву значень, відображенням дійсності в образах. Все вище окреслене є проявом здатності до творчості, необхідній в будь-якій сфері діяльності особистості.

Проблема розвитку образної сфери особистості та можливості мистецтва в її активізації, спонукала до виявлення такого творчо-психічного процесу, який визначається нами поняттям «образотворення». Означена проблема володіє потужним потенціалом щодо здійснення наукових пошуків. Це, зокрема, дослідження проблематики формування умінь образотворення молодших підлітків у контексті мистецької освіти. На наш погляд воно є важливим та актуальним, адже застосування даних умінь проявляється в новизні, оригінальності, нестандартності будь-якого творчого процесу, соціальної та особистісної значущості його результатів.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в обґрунтуванні структурних компонентів процесу формування умінь образотворення молодших підлітків в контексті мистецької освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Віннічук І. П. До проблеми детермінування процесу уяви / І. П. Віннічук // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України: у 12 томах / за ред. В. О. Моляко. – Житомир: Житомирський державний університет імені І. Франка, 2009. – Т.12. – Вип. 8. – С. 42–52.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
3. Выготский Л. С. Психология искусства. Анализ эстетической реакции / Л. С. Выготский. Изд. 5. Испр. и доп. комментарии В. В. Иванова и И. В. Пешкова. – М.: Лабиринт, 1997. – 416 с.
4. Кириленко Т. С. Психология: емоційна сфера особистості: навч. посіб. / Т. С. Кириленко – К.: Либідь, 2007. – 256 с.
5. Коршунова Л. С. Воображение и рациональность / Л. С. Коршунова, Б. И. Пружинин. – М.: МГУ, 1989. – 184 с.
6. Падалка Г. М. Теорія і методика мистецької освіти: інноваційна проблематика // Г. Падалка // Мистецька освіта: зміст, технології,

менеджмент: зб. наук. пр. – Вип. 5. – К., 2010. – С. 40–49.

7. Падалка Г. М. Художнє пізнання як взаємодія сприймання, оцінювання і творення. / Г.М. Падалка // Мистецтво та освіта. – 2008. – №2. – С. 3–9.

8. Петровский А. В. Роль фантазии в развитии личности / А. В. Петровский. – Л.: Знание, 1961. – 45 с.

9. Психология / [Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.]: підручник / за ред. Ю. Л. Трофімова. – [3-тє вид., стереотип]. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.

10. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: В 2 т. / С. Л. Рубинштейн. – Т. I. – М.: Педагогика, 1989. – 488 с.

11. Шакар В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шакар. – Х.: – Прапор, 2004. – 640 с.

REFERENCES

1. Vinnichuk, I. P. (2009). *Do problem determinuvannya protsesu uivay*. [About the problem of the process of imagination determination]. Zhytomyr.
2. Vyhotskyi, L. S. (1991). *Voobrazheniie i tvorchestvo v detskom vozraste*. [Imagination and creativity at children's age]. Moscow.
3. Vyhotskyi, L. S. (1997). *Psikhologiya iskusstva. Analiz esteticheskoi reaktsii*. [Psychology of art. Analysis of aesthetic reaction]. Moscow.
4. Kyrylenko T. S. (2007). *Psikhologiya*. [Psychology]. Kyiv.
5. Korshunova, L. S. & Pruzhynin, B. I. (1989). *Voobrazheniye i ratsionalnost*. [Imagination and rationality]. Moscow.
6. Padalka, H. M. (2010). *Teoriia i metodyka mystetskoyi osvity: innovatsiina problematyka*. [Theory and methods of artistic education]. Kyiv.
7. Padalka, H. M. (2008). *Khudozhnie piznannia yak vzaiemodiia spryiniattia, otsiniuvanniya i tvorennia*. [Artistic cognition and the interaction of perception, evaluation and creation]. Kyiv.
8. Petrovskyi, A. V. (1961). *Rol fantazii v razvittii lichnosti*. [The role of imagination in individual's development]. Lenongrad.
9. Trofimov, Yu. L., Rybalka, V.V. & Honcharuk, P. A. (2001). *Psikhologhiia*. [Psychology]. Kyiv.
10. Rubinstein, S. L. (1989). *Osnovy obshey psikhologii*. [Foundations of general psychology]. Moscow.
11. Shakar, V. B. (2004). *Pshukholohichnyi tлумachnyi slovnyk*. [Psychological Reference Dictionary]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШАТАЙЛО Наталія Вікторівна – аспірант Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського, методист науково-методичної лабораторії творчого розвитку особистості кафедри суспільно-

гуманітарної освіти Одеського обласного інституту удосконалення вчителів.

Наукові інтереси: методика формування умінь образотворення молодших підлітків на уроках музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR
SHATAILO Nataliia Viktorivna –
postgraduate student of South-Ukrainian National

Pedagogical university named after K. D. Ushynsky, methodologist of the scientific and methodological laboratory of personality's creative development, the department of social and humanitarian education, Odesa regional institute of teachers improvement.

Circle of research interests: methods of developing young teenagers' skills of image formation in at the lesson of musical art.

Дата надходження рукопису 28. 12. 2017 р.

Рецензент – д.п.н. професор В. А. Кушнір

УДК 378+7.071.4+303.442

ЯКУБА Юлія Володимирівна –
аспірант Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського
e-mail: yakubauliya87@mail.ru

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні і її інтеграції в європейський освітній простір зазначається, що корінні зрушення у соціальному, економічному, духовному стані держави потребують підготовки вчителя нової генерації. Відповідно до цього сьогодні зростає необхідність виховувати майбутнього вчителя як особистість інноваційну, здатну приймати нову інформацію і оперувати нею, швидко і самостійно приймати рішення, активно і впевнено діяти, прищеплюючи навички проєктування майбутнього, навчати з випередженням, вчити самовдосконалюватись адекватною до цивілізаційних і освітніх змін. Зазначене вказує на необхідність перетворення змісту освіти в механізм системного розвитку особистості сучасного вчителя, який спрямований на органічне поєднання теоретичної підготовки з практичним досвідом, на формування особистісних і професійних якостей, творчу самореалізацію у педагогічній діяльності, що в цілому впливає на досягнення професійної компетентної цілісності майбутнього фахівця. У зв'язку з цим виникає усвідомлення нагальної потреби реформування і оновлення системи підготовки майбутніх учителів мистецького спрямування, зокрема вчителів хореографії.

Підготовка фахівців у галузі хореографічного мистецтва являє собою довготривалий і комплексний процес, в якому одночасно здійснюється: по-перше, виховання вчителя як особистості, а, по-

друге, професійне становлення хореографа. Враховуючи специфіку хореографічної підготовки вищі педагогічні заклади визначають перспективи створення необхідних передумов для використання інноваційних технологій навчання, які мають зосереджуватися на формуванні професійно значущих якостей студентів, розширенні їхнього мистецького світогляду, підвищенні рівня загальної хореографічної культури. Вміле поєднання загальнопедагогічних здібностей із мистецтвом відтворення танцювальних умінь і навичок у художньо-творчій діяльності свідчить про досягнення вчителем хореографії професійної майстерності.

Виходячи з того, що сучасний хореограф у своїй діяльності об'єднує функції вчителя, репетитора й балетмейстера, а успішність виконання цих функцій залежить від його професіоналізму, то актуальним стає визначення особистісних професійно значущих якостей майбутніх учителів хореографії як важливої складової їхньої професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній науці існує безліч наукових досліджень, присвячених особистості вчителя, формуванню його особистісних якостей, професійних умінь, педагогічній діяльності, педагогічному спілкуванню, взаємодії з учнями, формам і методам навчання. Крім цього, в умовах сьогодення особлива увага приділяється проблемам педагогічного професіоналізму (В. Гриньова, Н. Гузій, Л. Кондрашова,